

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Швиденко Д. О.

аспірант кафедри господарського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна

orcid.org/0009-0009-9561-4497

d.shvydenko@gmail.com

Ключові слова:

*корпоративний договір,
договори корпоративного
типу, корпоративне
управління, корпоративні
правовідносини, корпоративне
регулювання.*

У зв'язку із необхідністю гармонізації українського законодавства у відповідності до вимог Угоди про асоціацію, інших нормативних актів проведено досліджено аспектів впровадження та історико-правових причин появи та застосування договірних інструментів у регулюванні корпоративних відносин. Проведено аналіз необхідності гармонізації українського законодавства з урахуванням змістовної інтеграції правових норм до вітчизняного правового контексту.

Проведено аналіз передумов появи договорів у корпоративному праві як інструменту забезпечення стабільності корпоративних структур, запобігання корпоративним конфліктам та способом забезпечення виконання зобов'язань акціонерами і третіми особами.

Розглянуто появу юридичних осіб з часів античності та розвиток до їхнього розуміння як «фікції», що вперше було озвучено Папою Інокентієм IV у 1245 році, а пізніше розвинений вченими у 19 столітті.

Розглянуто окремі згадки про прототипи «корпоративних договорів» відомі з періоду міст-держав в Італії у 13 столітті (договір коменди), який був угодою між інвестором та купцем про здійснення комерційної діяльності як єдиного суб'єкта господарювання та перші договори між акціонерами у Великій Британії.

Проведено аналіз послідовного розвитку корпоративного права та появу нових видів договорів корпоративного типу на прикладі Німеччини (Закон про акціонерні корпорації 1965 року (Aktiengesetz, 1965), США (Model Business Corporation Act 1969 року), встановлення основних принципів у корпоративному регулюванні в Європейському Союзі

Розглянуто перші відомі договори корпоративного типу в Україні (договір, що визначав порядок здійснення засновниками акціонерного товариства спільної діяльності по його створенню, відповідальність перед особами, які підписалися на акції та третіми особами та договір між акціонерами товариства) та подальші зміни внаслідок чого в Україні передбачено укладення понад 12 договорів корпоративного типу.

Визначено, що в Україні, як і в інших країнах світу, спостерігається еволюційний підхід до розвитку договорів корпоративного типу, розширення суб'єктного складу сторін договорів корпоративного типу, сфери застосування, предмету та інших ознак.

Встановлено, що є недостатнім та неефективним визначення в нормативних актах формальної можливості укладання окремих видів договорів корпоративного типу без визначення чітких положень щодо змісту, сторін та механізмів застосування таких договорів.

Неефективність правового регулювання та правова невизначеність призводять до обмеженого застосування механізмів договірної регулювання корпоративних відносин, створюють ризики визнання недійсними окремих положень договорів корпоративного типу.

Визначено наслідки порушення публічного порядку під час укладення договорів корпоративного типу та необхідність додаткових досліджень

питання укладання корпоративних договорів учасниками юридичних осіб, створених в організаційно-правових формах, які не є поширеними. Визначено необхідність подальшого дослідження та впровадження комплексного підходу до правового регулювання договорів корпоративного типу, впровадження зобов'язальних механізмів, що сприятиме формуванню прозорого та передбачуваного корпоративного середовища, а також загальному зміцненню інституційної спроможності корпоративного права в Україні.

MAIN STAGES OF THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF LEGAL REGULATION OF CONTRACTUAL SECURITY OF CORPORATE LEGAL RELATIONS

Shvydenko D. O.

Postgraduate Student at the Economic Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

Hryhoriia Skovorody str., 77, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0009-0009-9561-4497

d.shvydenko@gmail.com

Key words: *shareholder agreement, corporate type agreements, corporate governance, corporate legal relations, corporate regulation.*

Due to harmonization of the Ukrainian legislation in accordance with the requirements of the Association Agreement and other legislation acts, the aspects of the implementation and historical and legal reasons for the emergence and application of contractual instruments in the regulation of corporate relations were studied. The analysis of the necessity of harmonization of the Ukrainian legislation was conducted which shall be based on meaningful integration of legal norms in accordance with the domestic legal context.

An analysis of the prerequisites for the emergence of shareholder agreements as an instrument for ensuring stability of corporate structures, prevention of corporate conflicts and ensuring of the obligation fulfilment by shareholders and third parties.

The emergence of legal entities from antiquity and further development to their understanding as “persona ficta” which was considered by Pope Innocent IV in 1245 and later developed by scholars in the 19th century.

The article examines separate mentions for the prototype of “shareholder agreements” are known from the city-state period in Italy in the 13th century (commenda contract), which was an agreement between the investor and the merchant for conduction of commercial activities as an entity and first shareholder agreements in the United Kingdom.

The analysis of the consistent development of corporate law and the emergence of new types of corporate-type agreements was conducted based on Joint Stock Corporation Act of 1965 (Aktengesetz, 1965) in Germany, Model Business Corporation Act as of 1969 in the USA and establishment of the main principles of the corporation law in the European Union.

The first known corporate-type agreement in Ukraine (agreement defining the procedure and required actions for shareholders due to the incorporation of the joint-stock company, agreement between shareholders) and subsequent changes were considered, which affected emergence further development of the corporation law in Ukraine and more than 12 corporate-type agreements. Determined that Ukraine, as in other States, there is an evolutionary development of the corporate type agreements, the expansion of the subject composition of the parties to corporate type agreements, scope of application, subject matter and other features.

Considered that is insufficient and ineffective to define in regulatory acts the formal possibility of concluding certain types of corporate type agreements without defining clear provisions on the content, parties and mechanisms for applying such agreements.

Ineffectiveness of legal regulation and legal uncertainty leads to limited application of mechanisms for contractual regulation of corporate relations, creates risks of invalidating individual provisions of corporate type agreements. The consequences of violating public order when concluding corporate-type agreements were determined and necessity of the additional research on the issue of concluding corporate agreements by participants in legal entities established in organizational and legal forms that have not become widely used.

As conclusion it was determined the necessity of further research and implementation of a comprehensive approach to the legal regulation of corporate type agreements, the introduction of binding elements will contribute to the formation of a transparent and predictable corporate environment, and the overall strengthening of the institutional capacity of corporate law in Ukraine.

Вступ. Сучасний стан розвитку корпоративного права в Україні характеризується активною імплементацією норм європейського законодавства у відповідності до вимог Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інших нормативних актів.

Імплементація положень права Європейського Союзу до національного законодавства є динамічним процесом, що супроводжується активним оновленням нормативної бази. Конституція України закріплює європейський вектор розвитку держави, що зумовлює необхідність дотримання визначених формальних та матеріальних критеріїв. При цьому адаптація законодавства має відбуватись з урахуванням принципу правової визначеності, забезпечення функціональності правової системи та ефективного розвитку національних інституцій – не шляхом механічного запозичення, а через змістовну інтеграцію правових норм відповідно до вітчизняного правового контексту.

У сфері корпоративного права існує запит бізнесу на появу ефективних інструментів корпоративного регулювання, якими зокрема є і договори у корпоративному праві. Поряд із цим, незважаючи на потребу у подібних інструментах, частина бізнес-спільноти не повністю усвідомлює і не використовує можливості від існуючого регулювання.

Створення господарського товариства, залучення інвестицій та реалізація проєктів, досягнення комерційних, науково-дослідних, виробничих цілей – це довготривалий процес. Для впровадження та застосування договорів корпоративного типу необхідно враховувати особливості національного законодавства, можливості для

забезпечення ефективного захисту прав та інтересів учасників корпоративних відносин, прогнозованість таких інструментів у довгостроковій перспективі.

Суспільства розвиваються шляхом спеціалізації та ускладнення процесів, що загалом сприяє підвищенню продуктивності та економічному прогресу. Розуміння історико-правових причин появи та способів застосування договірних інструментів у корпоративному праві допоможе ефективно імплементувати норми Європейського законодавства в Україні, адаптувати норми права з урахуванням власних звичаїв та вектору розвитку права в Україні, а також врахувати накопичений досвід інших країн.

Постановка проблеми. Розвиток корпоративних договорів в Україні потребує всебічного наукового аналізу, що включає історико-правовий підхід для розуміння причин їхньої появи, способів імплементації, а також адаптації до сучасних умов з урахуванням національної правової традиції. За умови дотримання таких умов можливо створити механізми, які будуть відповідати сучасним викликам, гарантуватимуть правову визначеність і сприятимуть довготривалому розвитку корпоративних правовідносин.

Поточне правове регулювання містить істотні прогалини щодо можливості застосування договорів корпоративного типу суб'єктами господарювання із різних організаційно правових форм, а також стосовно визначення елементів таких договорів.

У зв'язку із цим учасники корпоративних відносин стикаються із негативними наслідками, пов'язаними із труднощами прогнозування довгострокових наслідків виконання таких угод та можливістю захисту власних прав та інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з обраної теми свідчить, що дослідженням питань договірного забезпечення корпоративних правовідносин займалися такі провідні науковці як І. В. Спасибо-Фатєєва, Т. В. Кашаніна, О. Р. Кібенко, Д. В. Задихайло, В. К. Мамутов, О. М. Давидюк, Шевченко Л. С., Д. І. Погрібний, О. М. Вінник, Л. М. Дорошенко, Н. С. Глусь, А. Г. Бобкова, Ю. М. Жорнокуй, І. А. Селиванова, М. М. Сигидин. Проте, попри актуальність цього питання, низка аспектів залишається недостатньо дослідженою у сучасній науковій літературі.

Мета даної роботи – полягає в аналізі історичних передумов виникнення та розвитку юридичних осіб та договорів корпоративного типу у правових системах різних країн, дослідження їхнього впливу на розвиток сучасного корпоративного права та визначення шляхів для подальшого розвитку регулювання. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні взаємопов'язані **завдання**: (1) проаналізувати передумову виникнення юридичних осіб як передумову розвитку договорів корпоративного типу; (2) провести аналіз виникнення та застосування договорів корпоративного типу у Великій Британії, США, Німеччині, Франції та виявити спільні риси і відмінності в підходах до укладення і значення корпоративних договорів; (3) визначити особливості еволюційного розвитку договорів корпоративного типу в інших країнах та порівняти із подібними процесами в Україні для виведення загальних закономірностей і формування висновків про сучасний стан і перспективи договірного регулювання в корпоративному праві

Об'єктом даного дослідження є еволюція в регулюванні договірного забезпечення корпоративних відносин у межах правових систем України та зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Становлення юридичних осіб як передумови розвитку корпоративних договорів. Юридичні особи виникли у зв'язку із практичною потребою в правовому оформленні об'єднань людей для досягнення спільних цілей та відомі з часів Античності [1]. Зародження та розвиток юридичних осіб (Collegia, Municipia, Universitates, Corporations) був важливим етапом становлення правової системи Риму, що забезпечувало ефективну організацію суспільного життя, адміністрування та управління економікою [2].

Першою теорією юридичних осіб є теорія фікції, яка була сформульована папою Інокентієм IV на Ліонському соборі у 1245 році: «корпорація – це лише абстрактне поняття, правове найменування, фіктивна особа (persona ficta)». Обґрунтування у науці цій теорії було озвучене у 19 столітті в працях науковців (Ф. К. фон Савін'я, Вінд-

шейд, Бірлінг), які зазначали, що властивостями суб'єкта права, такими як воля, свідомість тощо, володіє лише людина. Однак існує багато прикладів, коли майнові права належать не окремому індивіду, а групі – корпорації, яка є абстрактним поняттям [3].

У Великій Британії, першими юридичними особами, які визнавались за англійським правом, були «chartered corporations» та «statutory corporations», створені відповідно до Bubble Act 1720, який забороняв здійснювати діяльність без дозволу Корони чи реєстрації на підставі статуту.

Наступним етапом розвитку та періодом суттєвої лібералізації у реєстрації юридичних осіб у Британії відбулося із прийняттям Joint Stock Companies Act 1844. Цим законом було врегульовано процедуру реєстрації компаній, які мали риси, характерні для сучасних юридичних осіб (за виключенням обмеженої відповідальності) [4]. Умови щодо обмеженої відповідальності для власників юридичних осіб з'явилися у Великій Британії у 1855 внаслідок прийняття Limited Liability Act 1855.

У той же час, корпоративне право розвивалося у континентальній Європі. Основи правового регулювання юридичних осіб у сучасних європейських державах (визначення прав та обов'язків, меж відповідальності) були визначені у Цивільному кодексі Франції 1804 року (Кодекс Наполеона). Юридичні особи (personnes morales) були чітко класифіковані та регламентовані. Кодекс розрізняв декілька типів юридичних осіб (публічні юридичні особи та приватні юридичні особи), передбачав відповідальність юридичних осіб за зобов'язаннями власним майном, встановлював обмежену відповідальність для учасників.

Розвиток юридичних осіб, врегулювання відносин між компанією і державою, учасниками, третіми особами внаслідок реєстрації статутних документів, в свою чергу супроводжувався внутрішньо-корпоративними конфліктами між учасниками юридичних осіб.

У 1976 році у статті «Theory of The Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure» було висунуто теорію, що компанія є «сукупністю контрактів», насамперед між товариством і учасниками (акціонерами). Запропонована теоретична модель заклала підґрунтя до розуміння такої юридичної фікції як «юридична особа», у межах якої ключову роль відіграє договірна природа взаємовідносин [5]. Такий підхід сприяв розвитку внутрішньої структури корпоративних утворень і формуванню інструментарію для ефективного регулювання між товариством та учасниками, товариством та працівниками, учасниками та виконавчими або наглядовими органами, тощо за допомогою договірних інструментів.

У власників компаній виникла практична потреба в інструментах врегулювання відносин між учасниками, третіми особами та захисті власних прав і інтересів. Одними із таких інструментів стали корпоративні договори, які сприяли стабільності функціонування компаній, забезпечували гнучкість управління та дозволяли адаптувати корпоративні процедури до специфіки діяльності підприємства і вимог ринкового середовища.

Розвиток договорів у корпоративному праві. Корпоративні договори з'явилися як реакція на необхідність забезпечення стабільності корпоративних структур, вирішення потенційних конфліктів та узгодження стратегічно важливих питань управління компаніями. Їхня поява була зумовлена низкою практичних потреб, зокрема: 1) регулюванням прав та обов'язків учасників компаній; 2) підвищенням гнучкості у системі управління компаніями; 3) захистом прав та інтересів учасників і третіх осіб; 4) створенням механізмів для вирішення спорів; 5) досягненням стабільності у корпоративних відносинах.

Окремі згадки про договори, які містили ознаки корпоративних відомі досить давно. Зокрема, у період міст-держав у Італії із 13 століття була розроблена така форма договору як «коменда» (Commenda Contract), за якою одна із сторін договору надавала певні активи другій стороні, а друга сторона використовувала їх для досягнення обумовлених комерційних цілей у способи, визначені договором, який посвідчувався нотаріусом (предметом договору могли бути організація торгових експедицій, фінансування комерційної діяльності, тощо) [6].

Така договірна конструкція дозволяла обійти церковну заборону на лихварство, оскільки прибуток розглядався не як відсотки від позики, а як прибуток від спільного підприємства.

Дорошенко Л. зазначає, що перші корпоративні договори у Великобританії виникли у 40-х роках XIX століття та були викликані обмеженістю законодавчого регулювання, дефіцитом гнучких організаційно-правових форм ведення бізнесу і консервативністю судів загального права [7]. Ці договори стали важливим інструментом врегулювання корпоративних відносин і стимулювали розвиток правового регулювання у цій сфері.

У Сполучених Штатах Америки корпоративні договори відомі з 19 століття разом із розвитком корпоративного права та появою перших акціонерних товариств, закритих корпорацій (close corporations) [8]. До договорів у корпоративному праві США у цей період можна віднести voting agreement, pooling agreement, shareholders agreement, voting trust agreement [7].

У першій половині 20 століття у США, корпоративні договори, які стосувались впливу на

голосування акціонерів визнавались недейсними судами, оскільки вважалося, що право голосу є невіддільним від акцій, а також, що акціонери зобов'язані голосувати в кращих інтересах самої компанії. У закритих корпораціях в США корпоративні договори можуть охоплювати питання, пов'язані з голосуванням при призначенні директорів, посадових осіб корпорації, довгостроковим працевлаштуванням учасників у компанію, визначенням їхніх заробітних плат, наданням права вето на окремі рішення, умовами виплати дивідендів і способами вирішення спорів [9].

Разом із тим, судова практика демонструвала різні підходи до визнання подібних договорів. У справі *McQuade v. Stoneham*, 1934 була визнана недейсною угода акціонерів, за якою позивач (міноритарний акціонер) продав свої акції мажоритарному акціонеру в обмін на обіцянку останнього призначити позивача директором з певною заробітною платою). Вже у іншій справі суд визнав дійсною угоду, яка передбачала, що в усі нові напрямки бізнесу компанія вступатиме за згодою визначеного учасника (справа *Zion v. Kurtz*, 1980).

Тобто, подібні судові рішення демонструють поступову зміну підходів судів у США до питань, пов'язаних із диспозитивним регулюванням корпоративних відносин.

Розвиток корпоративних відносин та ускладнення корпоративного управління сприяє появі нових видів договорів корпоративного типу. У Німеччині Законом про акціонерні корпорації 1965 року (Aktiengesetz, 1965) передбачається можливість укладення попереднього договору про злиття. А в 1994 році із прийняттям Закону про реорганізацію (Umwandlungsgesetz, 1994) було деталізовано вимоги стосовно змісту та форми такого договору.

В США з 1969 року у Model Business Corporation Act 1969 року з'являється договір про злиття або приєднання, який мав затверджуватись радою директорів та погоджуватись акціонерами.

В Європейському Союзі питання стосовно укладення корпоративних договорів регулюється національним законодавством країн-членів. Кожна держава встановлює свої правила щодо укладення, змісту та юридичної сили таких договорів. Водночас, окремі загальні принципи корпоративного управління були гармонізовані на наднаціональному рівні шляхом ухвалення відповідних директив та регламентів.

Зокрема, Директива Ради 68/151/ЄЕС від 9 березня 1968 року, Директива 2005/56/ЄС від 25 жовтня 2005 року «Про транскордонні злиття компаній з обмеженою відповідальністю» та Директива 2007/36/ЄС від 11 липня 2007 року «Про здійснення деяких прав акціонерів у лістин-

гованих компаніях», сформували нормативну базу для гармонізації корпоративного регулювання в межах Європейського Союзу [10, 11, 12].

В свою чергу Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2017/1132, встановила важливі правила для корпоративного права загалом, включно з положеннями про надання гарантій кредиторам компанії, які беруть участь у злитті (стаття 99), підготовку умов проєкту злиття (стаття 91), регулювання процедури редомиціляції (перенесення) юридичних осіб (стаття 86d) та передбачає, що вирішальний вплив на компанію може бути досягнутий через угоди між акціонерами (стаття 67) [13].

В Україні термін «корпоративні права» вперше з'явився в Декреті Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 №24-92 «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств», а в подальшому вказане поняття було закріплене у сфері податкового законодавства. Однак концептуального наповнення термін «корпоративні права» набув із прийняттям Господарського кодексу України 16 січня 2003 року [14].

Одним із перших відомих договорів корпоративного типу став договір, що визначає порядок здійснення засновниками акціонерного товариства спільної діяльності по його створенню, відповідальність перед особами, які підписалися на акції та третіми особами, передбачений статтею 26 Закону України «Про господарські товариства» у першій редакції.

З прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI було розширено перелік договорів корпоративного типу, передбачений законодавством України.

Зокрема у першій редакції Закону № 514-VI, а саме у абзаці 7 частини першої статті 29 було визначено, що статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання.

У такій редакції вказана норма проіснувала до 2017 року, коли була виключена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів», а сам Закон № 514-VI було доповнено статтею 26-1 «Договір між акціонерами товариства».

Тобто, вже в 2007 році законодавство України передбачило доволі прогресивну норму, яка надавала акціонерам акціонерних товариств можливість укладати договори, що за своєю суттю нагадували корпоративні договори, поширені у західних юрисдикціях. Ця норма, закріплена

в абзаці 7 частини першої статті 29 Закону України № 514-VI, закладала основу для розвитку договірного регулювання корпоративних відносин. Разом з договором між акціонерами також було передбачено укладення засновницького договору, договору про злиття (приєднання).

Однак, варто зазначити, що в Україні більшість акціонерних товариств утворилися під час приватизації державних підприємств у 1990-х роках [15]. При цьому, акціонерні товариства не були домінуючою організаційно-правовою формою господарювання, а існуючі вже мали усталену корпоративну структуру. У зв'язку із цим укладення та застосування договору між акціонерами не набуло широкого поширення.

У подальшому, у березні 2017 року, із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» Закон України «Про господарські товариства» було доповнено статтею 51-1, яка передбачала укладення договору про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю.

Законом № 1984-VIII було доповнено норми Цивільного кодексу України (внесено зміни до статей 249, 509, 526, 611 та додано нову статтю 658-1) стосовно впровадження світового досвіду щодо удосконалення механізмів корпоративного управління, реалізації корпоративних прав в акціонерних товариствах та товариствах з обмеженою відповідальністю. Було передбачено можливість придбання права на одностороннє розірвання договору, введено поняття негативного зобов'язання, безвідкличних довіреностей з корпоративних прав, передбачено нові способи захисту прав (наприклад вимагати припинення дії, вчинення якої боржник зобов'язався утриматися, яка може бути заявлена в тому числі у разі виникнення ризику порушення зобов'язання).

Тобто із 2018 року у законодавстві України з'явилося більше 12 договорів корпоративного типу, передбачених Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Законом України «Про акціонерні товариства», до яких можна віднести корпоративний договір, договір про створення товариства, договір про внесення додаткового вкладу, договір із кредиторами товариства, договір щодо відчуження частки у статутному капіталі товариства, договір про набуття товариством частки у власному статутному капіталі, договір про припинення товариства, договір між акціонерним товариством та акціонером про обов'язковий викуп товариством належних йому акцій, договір про заснування акціонерного товариства, тощо [16, 17].

При цьому, лише щодо частини вказаних договорів корпоративного типу законодавцем було роз-

крито їхній зміст та визначено порядок укладення, виконання, припинення, зобов'язальні елементи та інші вимоги, а значна частина вказаних договорів залишилась лише поіменованою [18, 19].

Тривають дискусії щодо місця договорів корпоративного типу у правовій системі України. Наприклад, Костова Н.І. вважає, що відносини, пов'язані зі створенням товариства, не можуть вважатися корпоративними, натомість виникають публічно-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові відносини між акціонерами, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [20]. Натомість, М. Сигидин визначає, що за своєю сутністю і корпоративний, і засновницький договори є організаційно-правовими, тобто опосередковують узгодження поведінки їх сторін у процесі виконання договірних зобов'язань [21].

Висновки. В Україні, як і в інших країнах світу, спостерігається еволюційний розвиток правозастосування договорів корпоративного типу. З розвитком та ускладненням корпоративних правовідносин відбувається розширення суб'єктного складу сторін договорів корпоративного типу, сфери застосування, предмету та інших особливостей.

Разом із тим, вбачається недостатньою та неефективною визначення у нормативних актах формальної можливості укладання певних видів договорів корпоративного типу без визначення чітких положень щодо змісту, сторін та способів застосування таких угод.

Неефективність правового регулювання та правова невизначеність призводить до обмеженого застосування механізмів договірної врегулювання корпоративних відносин, створює ризики визнання недійсними окремих положень договорів корпоративного типу.

Встановлено, що договори корпоративного типу або їхні окремі положення можуть визнаватися недійсними у зв'язку із порушенням публічного порядку через суперечності між застосуван-

ням принципів імперативності (обов'язковості виконання певних норм права) та диспозитивності (можливості акціонерів самостійно визначати умови своїх відносин) у сфері корпоративного права [22].

Впровадження можливості укладення договору між акціонерами Законом № 514-VI 2007 року мало обмежене охоплення суб'єктів регулювання та стосувалося виключно акціонерних товариств.

Для учасників товариств з обмеженою відповідальністю можливість укладення договорів, які були прообразом корпоративного договору, з'явилась лише у 2017 році. Суттєве розширення переліку договорів корпоративного типу, які могли бути укладені учасниками товариств з обмеженою відповідальністю, відбулося у 2018 році з прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Додаткового дослідження потребує питання укладення договорів корпоративного характеру учасниками юридичних осіб, утворених у організаційно-правових формах, які не набули широкого застосування і сьогодні не можуть ефективно застосовувати договірні інструменти регулювання корпоративних відносин.

Економічний розвиток зумовлений базовими принципами, які передбачають стимулювання інвестицій, експериментів та інновацій. Правова держава реалізує вказані принципи, створюючи рівні правила та умови для суб'єктів правовідносин, вирішуючи спори та впроваджуючи ефективні засоби захисту власності [23].

У зв'язку з цим, подальше дослідження та впровадження комплексного підходу до правового регулювання договорів корпоративного типу, впровадження зобов'язальних елементів сприятиме формуванню прозорого та передбачуваного корпоративного середовища, загальному зміцненню інституційної спроможності корпоративного права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Williston S. History of the Law of Business Corporations before 1800. 2nd ed. Harvard : Harvard Law Review, 1888.
2. The Cambridge Companion to Roman Law / ed. by D. Johnston. Cambridge University Press, 2015. URL: <https://doi.org/10.1017/cc09781139034401> (date of access: 09.09.2025).
3. Спасибо-Фатєєва І. В., Кібенко О. Р., Борисова В. І. Корпоративне управління : Монографія. Харків : Право, 2007. 500 с.
4. Turner J. D. The development of English company law before 1900. Belfast : Edward Elgar Press, 2018.
5. Jensen M. C., Meckling W. H. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*. 1976. Vol. 3, no. 4. P. 305–360. URL: [https://doi.org/10.1016/0304-405x\(76\)90026-x](https://doi.org/10.1016/0304-405x(76)90026-x) (date of access: 09.09.2025).
6. Pryor J. H. The Origins of the Commenda Contract. *Speculum*. 1977. Vol. 52, no. 1. P. 5–37. URL: <https://doi.org/10.2307/2856894> (date of access: 09.09.2025).
7. Doroshenko L. Corporate treaties in national law and law of the Anglo-American legal system. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2019. Vol. 11. P. 83–89. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.14> (date of access: 09.09.2025).

8. Siedel G. J. Close corporation law: Michigan, Delaware and the Model Act // *Delaware Journal of Corporate Law*. 1986. Vol. 11. P. 383–384.
9. Molano-León R. Shareholders' agreements in close corporations and their enforcement in the United States of America // *Vniversitas*. 2008. № 117. P. 219–252.
10. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council relating to certain aspects of company law (codification): від 14.06.2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1132>.
11. Directive (EU) 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies: від 11.07.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2007/36/oj>.
12. First Council Directive 68/151/EEC on co-ordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, with a view to making such safeguards equivalent throughout the Community: від 09.03.1968. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31968L0151>.
13. Directive (EU) 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council on cross-border mergers of limited liability companies: від 26.10.2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32005L0056>.
14. Дорошенко Л. М. Договори в корпоративному праві. Юрінком Інтер, 2023.
15. Іванова А., Ковтун С., Пігуль Н. Особливості становлення та розвитку акціонерних товариств в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 10.
16. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення: 09.09.2025).
17. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : станом на 28 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 09.09.2025).
18. Жорнокуй Ю. М. Окремі питання договорів про реорганізацію юридичної особи. *Вісник ХНУВС*. 2016. Т. 3, № 74. С. 195–204.
19. Щербакова Н. В. Правова природа реорганізаційних договорів при злитті/приєднанні господарських товариств, які належать до об'єднання капіталів. *Право України*. 2022. Т. 4. С. 47–66. URL: <https://doi.org/10.33498/loiu-2022-04-047>.
20. Костова Н. І. Договір про створення акціонерного товариства. *Часопис цивілістики*. 2015. Т. 18. С. 108.
21. Сигидин М. М. Корпоративний договір та засновницький договір у підприємницьких товариствах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Т. 4, № 36. С. (87).
22. Постанова Вищого господарського суду України від 12.06.2012 у справі № 58/383. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24692423>.
23. The Narrow Corridor: States, Societies, and the Fate of Liberty. Penguin Press, 2019. 576 p.

REFERENCES

1. Williston, S. (1888). *History of the law of business corporations before 1800. I. Harvard Law Review*, 2(3), 105–124.
2. Johnston, D. (Ed.). (2015). *The Cambridge companion to Roman law*. Cambridge University Press.
3. Spasybo-Fatieieva I. V., Kibenko O. R., Borysova V. I. (2007). *Corporate governance: Monograph. Kharkiv: Law*, 2007. 500 p.
4. Turner, J. D. (2018). The development of English company law before 1900. In H. Ireland & P. L. Davies (Eds.), *The Oxford handbook of law and economics: Volume 2 – Private and commercial law* (pp. 121–141). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781784717667.00013>
5. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360. [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
6. Pryor, J. H. (1977). The Origins of the Commenda Contract. *Speculum*, 52(1), 5–37. <https://doi.org/10.2307/2856894>
7. Doroshenko, L. (2019). Corporate treaties in national law and law of the Anglo-American legal system. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 11, 83–89. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.14>
8. Siedel, G. J. (1986). Close corporation law: Michigan, Delaware and the Model Act. *Delaware Journal of Corporate Law*, 11, 383–384.

9. Molano-León, R. (2008). Shareholders' agreements in close corporations and their enforcement in the United States of America. *Vniversitas*, (117), 219–252.
10. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council relating to certain aspects of company law (codification) (2017). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1132>
11. Directive (EU) 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies (2007) <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2007/36/oj>
12. First Council Directive (EU) 68/151/EEC on co-ordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, with a view to making such safeguards equivalent throughout the Community (1968) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31968L0151>
13. Directive (EU) 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council on cross-border mergers of limited liability companies (2005) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32005L0056>
14. Doroshenko, L.M. (2023). Contracts in corporate law: problems of theory and practice. Yurinkom Inter.
15. Ivanova, A. S., Kovtun, S. V., & Pigul, N. G. (2017). Peculiarities of the formation and development of joint-stock companies in Ukraine. *Economics and Enterprise Management*, 10(2017), 256–261
16. Law of Ukraine “On Joint-Stock Companies” No. 514-VI (2008). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
17. Law of Ukraine “On Limited and Additional Liability Companies”. No. 2275-VIII (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
18. Zhornokuy, Y.M. (2016). Certain issues of contracts on the reorganization of a legal entity. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 3(74), 195–204.
19. Shcherbakova, N.V. (2022). Legal nature of reorganization agreements in the event of merger/acquisition of business entities belonging to a capital association. *Law of Ukraine*, 4/2022, (47-66). <https://doi.org/10.33498/louu-2022-04-047>
20. Kostova, N.I. (2015). Agreement on the establishment of a joint-stock company. *Journal of Civilistics*. 18, 108.
21. Sygydyn, M.M. (2023). Corporate agreement and founding agreement in business companies. *The actual issues of law*. 4(36), (87).
22. The Supreme Economic Court of Ukraine. (2012, June 12). Case No. 58/383 (Ukraine). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24692423>
23. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2019). *The Narrow Corridor: States, Societies, and the Fate of Liberty*. Penguin Press.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025
 Дата публікації: 30.09.2025